

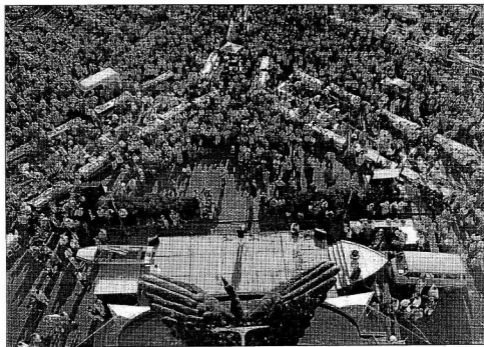
BAJAI HONPOLGÁR

Várostörténeti és Környezetvédő lap

1999. július

X. évfolyam 7. (105.) szám

Ára: 50 Ft

Fotó: Pump Károly

JÖVŐRE MÁR 2000 BOGRÁCSBAN ROTYOG A HALÁSZLÉ

Szombaton, július 10-én délután 6 óra-kor ismét felszáll a füst a Szenthárom-ság téren és a történelmi belvárosban, ahol évről-évre többen jövünk össze. Az idén már 1400 bogrács alatt lobban fel a láng és jövőre, a kerek évszámnak megfelelően 2000 bográcsnak biztosí-

tanak helyet a rendezők. Azt is megtudtuk Béres Béla főszervezőtől, hogy 2000-ben július 8-án lesz a közös halászléfőzés, és a főműsort a Magyar Állami Népi Együttes adja majd. Béres Béla azonban még további érdekességeket is elmondott a mostani és a jövő

évi, immáron 5. népnünepélyről.

"Az idei rendezvényen a Mini Presszótól a Pártok Házáig hűződnek az asztalsorok. Összesen 14.000 embernek lesz ülőhelye, de úgy gondoljuk, hogy még legalább ennyien jönnek el néze-lődni és beszélgetni, miután megfőz-

ték és megették otthon a halat. Sokan szeretik ugyanis saját környezetükben elkészíteni a halászlét, és annak én csak örülök, ha más városrészek is csatlakoznak a főtéri rendezvényhez. Az lenne az igazi nagy ünnep, ha egész utcasorok megszerveznék maguknak a halászléfőztét. A rendezők nevében megígérhetem, ha ilyesmire sor kerül a jeles napon, akkor mi segíteni fogunk, felajánljuk szolgáltatásainkat, programot, műsort biztosítunk, és akkor ilyen önszerveződéssel egy hazánkban és Európában is egyedülálló ünnep születhetne...

Tavaly 948 bográcsban főtt a lé, az idén majdnem 50 %-kal többen leszünk és ez egyértelműen a rendezvény sikerét mutatja. A résztvevők zöme továbbra is bajai és Baja környéki, de érezhetően erősödött az érdeklődés a szomszédos országok magyar lakta területein is. Csak egy apró példa: a minap a lesonci (Szlovákia) Főnix Könyvesbolt vezetője hívott fel, és már-már könyörögve kérte, hogy biztosítsunk egy helyet csapatunk számára, bár tudja, hogy az utolsó percben szólt. Nagyon sokan jönnek német nyelvtérületről, természetesen visszatérő főzőink is vannak innen. Ők főként elszármazott bajaiak. De érkeznek majd nagyon távoli földrészekről vendégek: Ausztráliából és Dél-Afrikából vannak jelentkezők. Az itt készült videofelvételek aztán kézről-kézre járnak külföldön, és viszik jó hírlírelket. Kiváló propagandát csinálnak, újabb és újabb barátokat szerezve a Bajai Népünnepélynek.

Az igazság az, hogy mi viszont további reklámot nem akarunk csinálni, mert sokkal több résztvevőt már nem tud felvállalni a város, mert az a színvonal romlását eredményezné, probléma lenne az ellátásukkal. Jelenleg is minden szállás foglalt.

Természetesen az idén megint sok érdekes személyiséggel találkozhatunk a bográcsok körül. Így például: Fa Nándor évek óta önálló főzőhellyel rendelkezik. Hegedűs D. Géza színész minden évben itt van. Itt lesz újra Péreli

Zsuzsa gobelinművész és Tolcsvay László. Nagy Feró, Charlie, Demjén Ferenc, Zámbo Jimmy, a sportolók közül Koko, a kosarasok vendégeként Dávid Kornél, de még sok-sok ismerős arccal találkozhatunk a tömegben.

A következő évi 600 főzőhelyes bővítéshez a számítógépes tervek elkészültek. Sokan javasolták a rendezvény színhelyéül a Petőfi-szigetet és a város más részeit, de mi ragaszkodunk a belvárososhoz. Az Attila utca és az Erzsébet királyné utca találkozásától a bíróságig tervezzük a bővítést, 2-3 színpadot is felállítva a különböző műsorokhoz. Az Állami Népi Együttes díszletes nagy programja kivételével a többi műsor körbejárna. További elképzelésünk, hogy jövőre 3 napos lenne a rendezvény, kiegészítve a halfőzést például a Dunamenti hazai és külföldi városok gasztronómiai találkozásával. A jelenlegi feltételeken nem szeretnénk változtatni, a hozzájárulási költséget nem kívánjuk a továbbiakban emelni. Szent meggyőződésem, hogy ha mindezt 2000-ben sikerül megvalósítani, akkori biztos, hogy 2001-ben és 2002-ben is meglesz a 2000 bogrács!

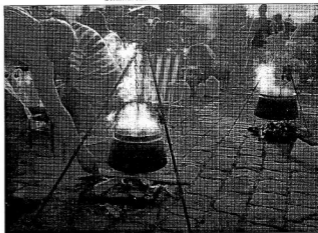
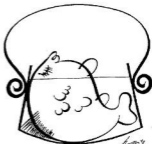
Lelkes lokálpatriótáknak csak azt tehetjük hozzá, hogy sikerüljön valóban mindent jól megoldani.

Mi pedig érezzük magunkat legalább olyan jól, mint az előző három évben...

Schmidt Antal

Vajtai István felvételei

"KÜLÖNLEGES HALAK" A DUNÁN

A századunk elején megalakult Dunaföldvár-báti Halászati Társulat területét hét üzemszakaszra osztotta, és árverésen szakaszonként adta bérbé. A szakaszok nagy vonalakban az alábbiak: I. Dunaföldvár-Bölcske, II. Solt-Dunapataj, III. Dunapataj-Paks, IV. Paks-Bogyzisló, V. A Tolnai és bogyzislói Holt-Duna, VI. Bogyzisló-Érsekszanád, VII. Érsekszanád-Báta. A

szerződéseken természetesen a határokat nagyon pontosan körülírták, felsorolták az odatarozó kisvízeket, tavakat, fokokat. Aranybánya helynévkutatók számára. A Társaság köteles volt az Országos Halászati Felügyelőségnek évi beszámolót készíteni működéséről. Szó van ezekben az évi vízjárásról, a halászok számáról, az orvhalászokról, haltelepítésekről és termő-

zetesen a kifogott halak mennyiségéről, milyenségéről. Ez utóbbit fajonként és méretenként csoportosították: Kecsege (30-50 dkg, 0,5-1 kg, 1 kg felett), harcsa (1 kg, 1-20 kg, 20 kg felett), süllő (30-50 dkg, 0,5-4 kg, 4 kg felett), ponty (0,4-1 kg, 1-5 kg, 5 kg felett) fehérhal, végül különleges halak. Vajon a különböző években mit tartottak különlegesnek, s hol, mikor, mennyit fogtak?

Év	I. ü. sz.	II. ü. sz.	III. ü. sz.	IV. ü. sz.	V. ü. sz.	VI. ü. sz.	VII. ü. sz.
1923		márna 26 kg cigány 11 kg csuka 86 kg	márna 58 kg menyhál 35 kg compó 10 kg kárász 11 kg csuka 123 kg	csuka 336 kg		tok 20 kg víza 80 kg csuka 2116 kg	csuka 3168 kg
1926	4 angolna törpeharcsa 10 kg						tok 38 kg
1927	5 angolna						tok 85 kg
1928	3 db angolna						tok 36 kg
1929							tok 195 kg
1934	tok 40 kg			4 tok 35 kg			
1935	tok 40 kg			4 tok 11 kg			
1937					törpeharcsa 8 kg		márna menyhál baráthal 1000 kg

Sorra vége az adatokat: a *márna* bár előfordul vizeinken -, tömegesen Győr térségében fogják, ezért az ilyen mennyiséget már különlegesen tartották.

A *cigány*, a *compó* síkvidéki állóvizekben él, ritkán előfordul a folyókban is. Kedvenc élőhelyét a tavak és holtágak nyáron felemelegedő, sekély vízű iszapos részei képezik. Előfordulását ezért tartották feltűnőnek a sódoros medrű szakaszon.

A *csuka* ugyancsak állóvízi hal, folyóvizekben a sekély szálvizek lakója.

A *menyhál* tipikus hidegvízkezelő halfaj, felemelegedő tavakban nyári álmot alszik, télen decembertől februárig ivik köves vagy homokos medrű folyószakaszokon. Nálunk a halászatban nagyobb jelentősége nincs, hisz tömeges fogására nincs lehetőség. Húsa kemény, szálkamentes, nagyon ízletes. Májja, mely a test tömegének kb. 10 %-a, nagyon jóízű, olajtartalma miatt gyógyszeripari alapanyag az északi országokban. A múlt században a pesti halászmesterek a menyhalmját befőttesüvegbe lógatták, kicsöpögtették olaját, amit szembetegségek (főleg hályog) kezelésére

használtak. (Gondoljunk csak a bibliai Tóbiásra, akinek vaktságát angyali útmutatásra fia egy hal epéjével gyógyította meg.) A *kárász* szintén állóvízi hal.

A *baráthal*, *ducó* ma már védett halunk, korábban sem volt tömegesen.

A kimutatásban néhány *angolna* fogása is szerepel. Ez azért feltűnő, mert a közhitel szerint a balatonai telepítések előtt (1961) az angolna nem kerülhetett hazánkba, hisz a tengerben ivik, s onnét úszik fel a folyókba. Csakhogy a Fekete-tengerbe elenyésző mennyiségben jut be, ezért a Dunába is csak véletlenül kerül. Kétségtelen, hogy a középkor óta vannak frásos emlékei az angolnafogásoknak. Pényes Elek múlt sz. közepén megjelent könyvében angolnafogásokat említ Pest megyéből a Sajd, Rima és Garam, Hernád, Tarcza és Osva vizeiben: "Fogatik bennük: jó ízű ponty, csuka, kárász, sügér, *angolna*". Árva megyében az Árva vize, s a többi tiszta patakokban fognak... lazacot, angolnát", de a Poprád is angolnás víz, melybe északról jut be. A múlt sz. közepé óta Németországban már telepítették is, így

onnét is bekerülhetett a Dunába. Ez a pár darab valóban kuriózum volt, sok halász nem is ismerte, kígyónak nézte.

A *törpeharcsát* a század elején telepítették be dunántúli tógazdaságba, csak hogy egy gátszakadás következtében kiszabadultak, és természetes vizeinkbe is bekerültek. A Ferenc-szatorna volt kedvenc vizük, de úgy látszik, a tolnai Holt-Dunába is eljuttatták.

A *tok* és a *víza* ezekben az években már különlegességnek számított. A század elején még két mázsa vizát vagy tokot kellett a halászoknak beszállítani az érseki konyhára. Fogásuk ideje a tavasz és az őszi volt, amikor nagy rajokban úsztak fel a Dunán. Baján és Paks környékén ezek a nagy víza-fogások. 1746-ban összesen 268 mázsa vízával számoltak el. Az 1750-es években megtörtént, hogy egyetlen tanyában 68 mázsa vizát fogtak.

Így változnak az idők, ami egykor természet volt, az mára kuriózum lett.

GEMENCTŐL AFRIKÁIG

Egy bajai cserkészs kalandjai a nagy világban.

Gemenc, 1992. szeptember

Zörög a szekér, poroszkálnak a lovak. Lassan haladunk a lénián a gemenci Veránka-szigeten. Csöndes szeptemberi reggel, igazi Indián Nyár. Még ott van a fák között a nyár meleg lehelete, de már könnyű kődfátyol őrzik az ártéri nyiladékok és réteket.

Mélyen beszívom az ártéri erdő illatát. Hogy az milyen? Leírni nehéz. Azt érezni kell, és felejteni nem lehet.

Bőgnek a szarvasbikák, orgonáznak bőszen, haragosan, nyögdecseelve, kiki a maga módján. Előtornek a régi szép emlékek, szegényes, de élvezetes kalandok, régi cimborák.

Szétszóródtunk. A Gondviselés különböző utakra vezérelt bennünket. Ha jól tudom, csak én lettem vadász, és már több mint harminc éve járom a vadászósvényeket.

Most is vadászósvényen halad a szekér, visznek a lovak.

Egy kátyóban nagyot zökken a szekér, fölébreszt a nosztalgias ábrándozásból. Megállunk, hallgatódzunk.

Bőg a bika derekasan. Leszállunk. Csöndesen, vigyázva lopakodunk a lénián közelebb és közelebb. Befordulunk egy nyiladéknál.

Ott bőg a bika a nyiladékok szélén. Már kicsit fáradtan, biztosan egész éjjel fújta a nászindulót. Golyóra érett, derekagancsú bika. Lopakodunk fától fáig. Célzásra emelem a puskát, de hirtelen lefelekkiz a bika. Fáradt. Biztosan

Márton Imre 1936-ban született Baján. A III. Béla Gimnáziumban érettségizett. Tagja volt a 157. sz. Damjanich János cserkészcsapatnak. Az 1956-os forradalom leverése után Svédországban telepedett le. Állatorvosként dolgozott az északi sarkkör -40 °C hidegben, a lapok és rénszarvasok országában. Tagja volt annak a libanon ENSZ renfentartó alakulatnak, melyet 1988-ban Nobel-békedíjjal tüntettek ki. Mint szemvedélyes vadász mind az öt világ-részen vadászott már, Alaszkától Ausztráliáig.

Cserba György gyűjteményéből

egész éjjel bőgött, talán verekedett is. Vadászkísérőm, Zoli súgva szól: "Légy készen, rábőgök, fel fog ugrani." Zoli rábőg. Felugrik a bika, mintha darázs csápte volna meg. Kereszte állva, morcosan figyel, mintha mondaná: "Ki ez a vakmerő, aki ide merész-kedik az én háremembe?"

Ott nyugszik a célkereszt a vállapon, dörren a fegyver, és megugrik a bika, jó találatot jelezve. Nem kell messzire menni a lövés helyétől, ott fekszik a magas csalánosban a dunai erdők királya.

Levett kalappal állunk a gyönyörű zsákmány mellett. A vadászat feszült izgalma nagy örömmé és csendes hála-érzetté változik. Zoli elmegy a szekérré. Egyedül maradok. Átmargokom a gyönyörgős aggancsszárat, becsukom a szemem. Hirtelen mintha kesernyész füstszag ütné meg orromat. A száraz fűzfából rakott tűz felvillanó lángja pokrócba burkolódzott alakokat világít meg. Meglebben a füst, látom az arckokat: Biztos Kéz-Bedzsó, Medve-mancs-Csusza, Óziáb-Snubi, Farkas Kőlyök...

Villan a láng, mintha hallanám a Vaksó kiáltását és az öreg Duna vízének

halk csobbanását a zátonyon... Hazaértem oda, ahol elkezdődött.

És kik voltak ők, a hosszú évek távlatából felidézettek? Régi cimborák, cserkésztestvérek.

Amikor a diktatúra betiltotta a cserkészmozgalmat, mi egy őrsben voltunk, és folytattuk tovább a cserkészéletet. Fiatalabb fiúkat is toboroztunk, észak-amerikai indiánhagyományokkal bővítettük ki a programot. A politizáló úttörőmozgalmat egyikünk sem szívelte, és nem is vettünk részt benne soha. Jártuk a Dunát és a dunai erdőket, szegényesen, de nagy élményekkel. Azóta sok víz folyt le az öreg Dunán, a világ is megváltozott, remélhetőleg jobbra.

Jött az 1956-os forradalom. Egy rövid időre föllobbant a szabadság reménye, de eliporta a túlerő és a terror.

Sokaknak kellett elhagyniuk a szülőföldet, szülőket, rokonokat, barátokat. Kézítik voltam én is, mint fiatal egyetemista.

Jugoszláviai menekülttábor-nyomorából vittek el a jó svéd atyafiak. Itt éreztem életemben először igazán szabadságot magam. Hogy micsoda csodálatos érzés a szabadság, azt csak az tudja megérteni, aki sokáig elnyomásban élt. Váratlanul kerültem én ide ebbe a szép országba. A sors adománya ez, vagy csak vak szerencse. Európa egyik utolsó vadonja, nagy erdősegek, hegyek, tavak országa. Mit kívánhat még egy természetrajongó vadászlelkű?

Kicsit zárkóztam, de becsület, jó emberek lettek új polgártársaim. Tanulhattam. Családot alapítottam. Repültek az évek. Jártam ezt a nagy országot mint állatorvos déltől északig. Megismerem, megszeretem. Még az északi sarkkör fölé is elkerültem távoli "rokonaink", a lapok és rénszarvasok országába, -40 °C hidegben, hóviharban. A Sarkkör-i napok nap nélküli derengő félfelhőnyába, az északi fényben hullámzó, fénylő eget csodálva.

Sok éven át szabadidőmben cserkészvezető voltam. Svéd fiatalokkal jártam a vadont, vadvizeket, havasokat. Nagy élményeket, életre szóló barátokat adott nekem a svéd cserkészmozgalom.

Szolgáltam a világébe ügyét mint kéksapkás ENSZ-őrnagy Libanonban két ízben is. Sok mindent láttam, tapasztaltam, átéltem. Emberi kegyetlenségeket, szegénységet, kiszolgáltatottságot, vendégszeretetet, köszönetet a segítő kézzért, a résztvevő nemzetek katonái közötti bajtársiasságot és még nagyon sok más. Jó munkánkért még Nobel-díjat is kaptunk 1998-ban. Egész életemben nagyon érdekeltek az állatok, különösen a vadállatok. Családban nem volt vadászember, aki befolyásolt volna, mégis vadász lettem. A hajlámot valamelyik ősapámtól örökölhettem, mert már korán gyermekkoromban mutatkoztak a vadászóztón tünetei. Azóta ezek a tünetek megerősödtek, és sokak szerint szenvedélyé váltak. Nagyon sokat köszönhetek a vadászatnak. A természeti élményeknek egy leírhatatlan dimenziót ad.

Hogy lehetne szóban vagy leírva visszavárásolni egy svéd jávorszarvas les hajnali hangulatát, színeit vagy a dunai erdő illatát, a szarvasbűgés fenséges élményét? Megrázóan nagy élmény Alaszka zordon, lakatlan, a civilizáció által meg nem mérgezett vadonja, Ausztrália pokoli meleg, végtelen őszöbója. Az afrikai naplemente lángoló színei vagy a trópusi éjszaka sziporkázó Dél Keresztje a leopárdlesen. A fiatalok álom megvalósulása sokszor bízhatatlannak tűnik, így volt velem is több ízben:

Eagle Bay Alaszka, 1980. június

Fekete medvére vadásztunk Dél-Nyugat Alaszka-ban. A Chugach-hegység örökké borította csúcsai és gleccserei között táboroztunk egy barátommal. Ember nem lakta gyönyörű vidék az ún. National Forest. Hatalmas fák, vihartépte óriások a földön mohával belepve, emberi kéznek nyomra sincs. Csak elhagyott vadásztáborhelyek árulják el, hogy emberek jártak erre.

Cserkéltünk a tavaszodó hegyoldalakon. Már első nap találtunk medvenyomokat. Biztató jelek, örültünk. Pár nap múlva egy kis gleccserrel lefutó patak völgyében cserkeltem, és éppen egy nagy, vihardöntött, bemo-hásodott fatörzsön másztam át óvatosan, mikor alig tíz méterre előttem ott állt a medve a patak partján. Mivel jó széllel cserkeltem, nem kapott számat. Óvatosan vállhoz a puskáit! Dörren a lövés, nagyot ugrik a medve egyenes felém, de eltűnik az előttem fekvő hatalmas fatörzs alatt. Újratöltöt puskával ugrok a fatörzsre. Alattam a medve, de már tehetetlen szegény, első golyóm jó munkát végzett, már csak egy kegyelem-lövés kell. Simogatom a gyönyörű kékes-fekete bundát, miközben alig hiszem el, hogy nem álmodom.

Így volt ez 10 évvel később is, amikor tíz nagyon kemény vadásznapi után, Taylor Mountain-ban elejtett alaszka óriás jávorszarvasom hatalmas lapátgancsát csodáltam.

Nagy élmények voltak az afrikai vadászatok is egytől egyig. Morcos bivalyok, gyönyörű antilopok, nagy agyará varacosok dísznők, leopárd.

Kafue River Zambia, 1983. november
Már hajnal óta nyomozunk friss kafferbivalyapás után. A gyorsan kelő nap sugárjai kellemes meleggé változtatják a hűvös reggeli levegőt. Felébrednek a cecelgek is. Nem valami kellemes ezeknek a szürke bölgölyhöz hasonló kis legyeknek a társasága. Kegyetlenül tudnak csipni, de mit törődik ezzel egy bivalyvadász?

James, a fekete nyomkeresőnk hirtelen megtorpan, és int nekünk. Friss bivaly-nyom. Többen vannak, egy egész csorda. Most a száraz évszak vége felé, amikor már a legtöbb vízgödör kiszáradt, összevesznek a bivalyok nagyobb csordákba a Kafue-folyó közelében. Követjük a nyomokat. James időközönként megkavar lába nagyujával egy-egy "bivalylepényt", és nagy szakudással megállapítja, hogy a bivalyok nincsenek messze. Pár kilométer után meglátjuk az első bivalyokat. Békésen legelve yonulnak a tuskák

bokrok között.

Kezdődik a becserkelés. Összekuporodva lopakodunk bokortól bokorig. Csurog a verejték az izgalomtól meg a most már tűző naptól. Minden bokor egy megváltás, ott ki lehet egy kicsit egyenesedni. Jó szelünk van, eddig minden jól megy. Hirtelen megállás. Egy széles szarvú bivalytehenet emelt fejfelé gyanakodva figyel egy bokorból. Mozdulatlanul állunk egy másik bokor fedezésében.

A bivaly orryukai tágulva szívják a levegőt, szagot keres. Mi megdermedve, gondolatban fohászodunk, hogy meg ne forduljon a szelünk. Nem szeretnénk támadó bivalytehenet löni. Táblás szarvú bikára fáj az én fogam. Műlnak a végtelenség tűnő percek. Végre megfordul a bivalytehen és elballag. Megunta a végeredmény nélküli szaglálódást. Mi fellélegezve folytatjuk a cserkést. A bokrok között itt is, ott is fekete bivalytestek mozognak. Végyszni kell. Harmincnyegen végre kis nyiladékon nagy bivalybika ballag lassan. Széles homlokpáncélú ívelt szarva jónak látszik. Fehér vadászom gyorsan távcsőveze sűgja: "Tróféás bika, löni való." A nagy fekete bika keresztbe fordul, és lassan megindul a bozót felé. Emelt puskával követem kis előretartással. Dörren a nehéz fegyver. Nagy mordu-lással megugrik a bika, és felénk fordulva jön a bozótba. Mögöttem halom James kiáltását. "Támad a bika. Mister, löjél! Löjél!" Beledurrantok a nagy fekete testbe még egyszer. A bika megtorpan. Újra töltök, de fehér vadászom int: "Ne löjél. Várjunk." Pár másodperc múlva nagy reccsenéssel eldőli a bivaly a bozótba. Várunk pár perccet, és óvatosan, megkerülve közelítjük az elesett bivalyt. Vigyázni kell, mert nagyon mogorva legény ám a kafferbivaly, és tud verekedni, míg egy szikra élet van benne. Sok vadászát átküldött az "Örök Vadászmezőkre" a halottnak vélt bivaly. Nem ok nélkül tartják sokan a legveszélyesebb nagyvadnak. A miénk is próbál még lábra állni, de már nem futja erejéből. Kegyelem-lövéssem végleg elfeketti, még az anyira híres, panaszos, dacos halálbűgésre

sincs ideje az öreg harcosnak.

Leírhatatlan érzés itt állni az őserőt megtestesítő elejtett nagy vad mellett. Tapogatójuk szépen ívelt szarvát, csodáljuk teljesen összenőtt homlokpáncélját.

Ki gondolta volna régi ifjúkori Dunaparti tábornúzeinknél, hogy az álmok álma egyszer így megvalósul. Bársonyos éjszakában lobogó tábornúztbe nézek, hallgatva az afrikai éj hangját. Nagy örömmel és hálával telik meg szívem, hogy a Gondviselés ide is elvezetett. Csöndesen loccsan a Kafue-folyó vize, és fölöttem sziporkázva fénylik Dél Keresztje.

Hosszú és sokszor göröngyös volt az út Gemenctől Afrikáig és vissza, feltehetően kalandokon, élményeken át. Sok tábornúzt mellett melegedtem gyönyörű tájakon, és jó barátot szereztem négy világrészben.

Márton Imre

GEMENCI TERMÉSZETVÉDELMI ÓR KITÜNTETÉSE

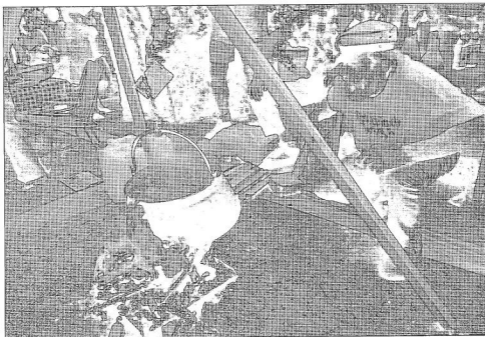
Dr. Pepó Pál környezetvédelmi miniszter a Föld Napja alkalmából Pro Natura Emlékplakettel tüntette ki a természetvédelem érdekében kifejtett kiemelkedő tevékenységéért *Felső Barnabást*.

"Úgy érzem magam, mint egy fakopács, akit megjutalmaznak azért, hogy kopácsol, holott a fakopácsnak éppen az a dolga, hogy legjobb tudása szerint kopácsoljon." - mondja a kitüntetett, aki számára az ünnepséget különösen széppé tették barátja, Tolcsvay Béla eseményhez illeszkedő dala.

A nemzeti park dolgairól szólva Felső Barnabás Tardy János helyettes államtitkár véleményét idézte, aki szerint a nemzeti parki és a részvnyársági

érdekek összeegyeztethetlensége talán az év folyamán megoldódik, mert végül is minden probléma ebből fakad. A sokoldalú természetvédő számára a másik örömteli hír, hogy hamarosan újra boltokba kerül Gemenc című fotóalbuma. Külső formáját tekintve az 1991-es kiadvánnyal azonos lesz a 2. javított kiadás, de képanyaga felrészítésre kerül. A tervek szerint július első felében lesz kapható a könyv, amely a Pallas Athéné kiadó gondozásában jelenik meg.

Schmidt Antal

Fotó: Pump Károly

TARTOZUNK EGY KAKASSAL ASKLEPIOSNAK

Bár a bürök bódító mérge lábairól már felháztott a melkás imáira, a szavakat jól érthetően ejtette ki. Kendőjével eltakarta arcát. Mikor a nagy csend már nyomasztóan ülte meg a csarnokot, egy szolgáló felhajtotta a leplet. Vonásain az olimpiaiak deréje lebegett, és csak a tekintet mevesége jelezte, hogy útrakelet a lélek. Szemét a hál tanítvány, Krítón zárta le. - A címben idézettek Sokrates utolsó szavai voltak.

A szerzetes, akit 56 éve ismertem meg, az antik filozófushoz főként oktatási módszere alapján rokonítható. Természetesen minderről bő félévszázada, mikor asztala előtt sorjázunk az év eleji beiratkozáson, még mit sem tudhatunk. A meglehetősen mord arcú paptnár vonásait a cibakházi paraszt-űsök darabossága barizálta. A nem túl kedvező benyomást a barna szempáron időnként átsuhanó derű melegsége enyhítette csak. Az ősz során a szorgalmi időszak sajnos, igazolta baljós sejtelminket. Osztályfőnökünk, Barta Lénárd, az első évfolyam legszigorúbb tanárainak bizonyult. Ő-től öröbän tanítható a magyar és a latin nyelvet. Didaktikáját következetesség, világos szerkezetű módszerezés és kiszámíthatóság jellemezte. Számonkérése viszont legkevésbé sem volt kiszámítható; erről a taktikázást megkísérlők rövid idő alatt szereltek igen keserves tapasztalatokat. Nyelvtanítását - ez vonatkozik a magyarra is - az idegen nyelvek tanulásra való tervszerű felkészítés szándéka jellemezte. Aki Lénárd atya - elterjedt diákmegevezésén: Csicsó - útmutatását követve tanulta a latint, felkészült az indogermán nyelvekbe való behatolás általános módszerére is. Amit egyébként az első évben osztályával elért, kimeríti a pedagógiai csoda fogalmát. A tanítási idő csak öt hónapot tett ki. Összel novemberben kezdünk el a tanítás 1944-ben, az angolszász bombatámadások megkezdődése miatt, április elején véget ért. Vegyük ehhez hozzá, hogy a tanári figyelemnek hatvanöt diákot kellett

szemmel tartania. A legheterogénebb előképzettséggel verbuválódnak össze. Akadt pl. osztálytársam Csalátljáról, aki német nyelvű környezetből és nemzeti-ségi iskolából kikerülve, felét sem értette az órákon elhangzottaknak. A diákok zömét küldő falusi iskolák aligha terheltek túl előzetes ismeretekkel gimnáziumba küldött növendékeiket. Jómagán a garai "magyar iskolából" nyergeltem át a ciszterci rend pedagógiailag alakított pegazására. (Garán az elemi iskolai oktatás főként német nyelven folyt.) Az egy teremben elhelyezett hat osztályba jártunk vagy tizenötön. Nyilvánvaló, hogy a különben lelkiismeretes Lajtai tanító úr Aranyaszájú Szent János kvalitásaival bírva sem végezhetne volna el a tantervi anyagot. Számomra az jelentett valamelyes potenciális előnyt, hogy szenvedélyes olvasó lévén, szellem és baráti körök házikönyvtárában bővülököttem. Bár a figyelmes előző szem kifűzött Erdős Renée tiltott paradicsomából, Herczeg, Gulácsy, Harsányi és Cronin - a kor kedvelt írói voltak - bűségés tőpot adott betűfűlő természetemnek. Más kérdés, hogy a beszerzett ismeretek Barta tanár úr agárversenyserűen megszabott kifűtőpályáin, egy első gimnázistának még nem adtak start-előnyt. Azt viszont megszoktam, hogy ne okozzon különösebb megterhelést könyv társaságában eltölteni egy fél napot. Mindazonáltal a gimnázium és főként Barta tanár úr dresszúriájában eltűlűt őt hónap még fél évszázad múltával is emlékezetes, hogy az ő szellemi irányítását elfogadva sajjátűtöttem el a tudatosan szervezett tanulási képességét. Továbbá az igényesség, a kérűlhetetlen pontosság követűlűmny támasztási iránti tisztelűt.

Csicsó fűtűtűlűndő metodikájának sokratesi jellege azonban osztályfűnűkűi óráin, valamint a negyedik osztályban oktatott közgazdaságtan tárgyban domborodott ki. A tárgy bevezetűse a tisztavűrűg életre fűűlűl polgári demokratikus ok-

tatási koncepció jelentűs tette volt. Az 1945 előti magyar értelműsű művelűtűsűgének Achilles-sarká a közgazdaságtani ismeretek területén megmutatűkű teljes járátűlűsűgában jelűlűthű meg. A nemszakembernek sejtűlűe sem lehetett a piac és a kereskedelem fogalmát azabűlűlyűzű alapvetű törvűnyekrűl. A pénzrendszernek alapjairűl, a fűűkűs gazdaságtan műűkűdűsűrűl, bankforgalomrűl vajmi keveset tudott a humán vagy természet-tudományos alapkűpűzetűsűgű diplomás. Ezt a hiányt tűlűtűte ki az 1945 után kiadott remek közgazdaságtan könyv, mely valűbűn a tudomány fogalomrendszerűt alakította ki, közűpűiskolási fűkűn. Nos, e tárgy oktatását a tanári kar Barta Lénárdra bűtűta. Tudmunk kell, hogy Cibakháza szűlűűtűte sokoldalű szellem volt. Görűgűlatin szakos tanárként vűgűz, de a késűbűbiok során megszerűti a francia nyelvtanári kűpűsűtűt. A gimnáziumban, valamint a Kertűsűkűpűzű felkűsűrűse törtűlűnelmet is tanít.

Közgazdaságtan óráinak elvensűgűe, szűnűsűgűe arra mutatott, hogy nem kűsűszeredetűen vállaltá csak a tárgy oktatását. Az ún. vegyes típusű órákrűl természetesen nem hiányzott a magyarizát. Az igazi élvezetűt azonban mind Csicsónak, mind nekűnk egy-egy kűpűcűzűtűt fogalom boncolűsa, fejűtűgetűse jelentette. Az eszűe kűsűmelűse nyilván nem nűlűkűlűűtűte a tendenciűzűssűgűt. A célűrűgű rendszerint a mind agresszűvűben terjesztűt baloldali frazeolűgia egy-egy tudatosan fogalomtorzűtűt megnevezűse volt. Mentørűnk a tűma bevezetűsűnűl rendszerint a tárgyban járátűlan, naiv lűlek attűűdűjűt vette fel. Kérdűsei egyszerű szerkezetűűk voltak, a válasz minimális értűlűmi erűvel és egyűrűtelűnűn volt megadhatű. A szellemi tornában rendszerint spontán jelenűkűzűűk műűkűdűtek kűzre. A játűsűkban a szerepek felcűsűrűlűűdűtek: Lénárd a tudakűzűzűdű tanítűvűny, mi a professzor pűzűba helyezűkűdűtűnk. A kűvűtűzetűtűs menetűt egy-egy kűrdűs csak kűrűta lűpűsűnyűvel gűrdűtűtűte tovább. Mikor azután - sok fokozat

végighaladva - a kör bezárult, Csicsó szeme felillant, izmos termete megelevenedett. Felpattant a tanári asztaltól, és előrebökött ujjával mint kammeristi pálcával gesztikulálva, kérelhetetlen logikával vonta le a kibányászott tényekből kényszerűen adódó következtetést. Napnál világosabban bizonyult be, hogy egy eszme vagy fogalom, melyet az ismétlés monotonizálásával kívántak belepölyöztetni a kifáradó és önmagadot tudatba, az értelem vizsgálódása nyomán kártyavárként omlik össze. A következtetést sok esetben nem tanárunk mondta ki, hanem a szellemi labdajáték utolsó szót kapó partnere. Nem állítom, hogy a logikai tornába az egész osztály bekapcsolódott, de sokunk számára az intellektuális iskolázás felejthetetlen emlékei maradtak ezek az órák. Csak évek múlva, Fináczy kitűnő Neveléstudományt olvasva jöttem rá, hogy Lénárd atya a gondolatok szipokázó tűzijátékában a nagy antik filozófus módszerét és szellemét idézte meg. Azt, hogy Sokrates metódusát tudatosan választotta, vagy lelki alkatak találkozására váltotta ki a két évezredes időávlatú rezonanciát, ma már nem dönthetjük el. Az viszont tény, hogy az igényt, mely a kor által kritikátlanul elfogadott eszméket a józan értelemmel szembesíti, elsőként tőle tanultuk.

Latin és franciáorait a nyelvtan kiváló oktatása, továbbá a szókinés fejlesztésének erőteljes igénye jellemezte. A füzeteladályi, harminc-nyegen tételes szöszedet számonkérésében nem volt pardon. A "tévedés joga" (e bányói fogalom, hál' Istennek, kivésőben van) számára ismeretlen volt. A latin auktorok szellemének életre keltése viszont nem volt erős oldala. Phaedrus meséiben és Titus Livius szemelvényeinek fordításában még ődromát lelte, de az augustusi aranykor két költőnagysága, Catullus és Ovidius, magára vonta Barta professzor rosszallását. Tudnunk kell, hogy Catullus szenvedélyes szerelmre lobbán egy - a költő tükrében legalábbis - ragyogó római szépség iránt. Am Leshia a poetán kívül, pártatlan bölcseséggel részefestette szerelmi jökeleményeiben az Órok

Város aranyifjúságának számos tagját is. Az őszinte érzelmei alapján monopóliumot elváró költő sem volt vak, és szemrehányásai lávapatákjait izzó versekben örökítette az utókorra. Ovidius is életveszélyes merül a császárkori Róma rafinált örömeibe. Arra vonatkozóan, hogy ezek egy része milyen jellegű, elég idézni egyik kötetének címét: A szerelem művésze. Kétségtelen, egy szerzetestanár nem volt könnyű helyzetben, mikor olyan költők magyaritásában kellett segítőkésznek, akik életművük javát pogány örömeik irodalomra desztillálására fordították. Ovidiust egyébként Augustus a Duna-deltához közeli Tomüba száműzte. A császár indoka ismeretlen; az viszont számunkra nem maradt kétséges, hogy Csicsó igen kevés keresztényi számlámat mutatott a barbár vidékről a tündökös Rómába visszasóvörgő Ovidius iránt.

Barta Lénárd pedagógiai életművének egyik legnagyobb alkotása a III. Béla Gimnázium viziteleének felépíttetése és működési koncepciójának megalkotása volt. A külföldet több ízben megjáró, és az angol, német és francia nevelési rendszert jól ismerő tanár illúziómentesen szemléli a ciszterci rend - különben sok területen magas színvonalon oktató - iskolájának nevelési hiányosságait. 1939-ben megjelent - ma is tanulással olvasható - tanulmányában a következőket írja: "... azt kell mondanunk, hogy a mai középiskolában az oktatás túlsúlyban van a neveléssel szemben, ez utóbbi számára vajmi kevés idő jut." A lesújtó értékelést természetesen nem csupán a bajai gimnáziumra, hanem a magyar közoktatás egészére vonatkozott.

A vizitelep, melynek megépítését Lénárd atyán kívül nyilván a tanári kar több tagja is szívügyének tekintette, 1932-ben kezdte meg működését. Az intézmény szellemét meghatározó "spiritus rector" azonban a mi osztályfőnökünk volt. Az iskola falai között megadott szellemi töltést a napfény, a csillogó víz, a természet szabadságában és szépségében való gyönyörködés élményével egészítette ki. Az elbágydó szellemet az erőfeszítésre

készített test, az edzett, pontosan működő izmok játékában való élvezettel frissítette fel. Pedagógiai ideálja nyilván az ögörgő kalokagathia, a harmonikus szellemi és testi képzés keresztény szellemiségi újra-feltámasztása volt. Ám nem csupán ennyi. A kor igényeire érzékenyen reagálva látja, hogy a hatékony pedagógia a módszerek gyökeres reformját igényli. Idézem: "A tanár napi egy-két órában találkozik tanítványaival, ez a találkozás nem mindig mondható a meghatározó szintűnek, mert a tanár sok anyagot kénytelen átadni a tanulóknak, és annak átvételét meg is kell követelnie; ami általában nem engedi kifejleszteni azt a meleg viszonyt, mely a fejlődő gyermeki lélek-palántát életre napugrálal aranyozhatja be." Az oktatás rendjéből elkerülhetetlenül adódó konfliktust Barta Lénárd úgy kívánta feloldani, hogy a vizitelepen megjelenő tanárok, részt véve az evészótúrákban, nyári táborozásokon, labdajátékokban stb. emberközelségbe kerülnek tanítványaikkal.

A vizitelep működését megkívánta egy szerzetesi rend kikumálását is. A firdők és úszók őrző-mentő szolgálata, a csónakok kiadása, visszavétele, műszaki ellenőrzése, több hetes vizitúrik szervezése, bokros és szertéságó munkák kívánt. Lénárd atya bölcsen, messzetelekinthő természetességgel mindezt az ifjúság felső évfolyamaiból verbuvált naposozolagátba a vizitelep működésétől seéért - mely főként nyári szezonban felölöségteljes és firsztó munka volt - a hetedik-nyolcadik osztályból kiválasztott diákok voltak a felelősök. Az éber tanári szem - kellő tapintattal - természetesen az ifjúsági parancsmokot is szemmel tartotta. Kétségtelen azonban, hogy a közölöségért végzett önzetlen munkára, felelölöségudatára, az önkormányzás készségének elsajátítására nevelt ez a gimnáziumon kívüli iskola.

Bár Barta tanár úr tanulmányában egy szóval sem utal erre, igen valószínű, hogy tudatosan kívánta kifejleszteni egy három-négyszáz fős populációban az önkormányzás készségét, igényét és képes-

ségét. A magyarság nemzeti karakterének fogyatékossága, hogy kevéssé alkalmas önmagát elkörmányozni, államéletét a közösség javára megszervezni. Bár e tulajdonságunk nem egyedülálló, hiszen oly tehetséges nációk, mint a francia vagy olasz is produkálják a politikai instabilitás példáit. Mivel azonban léteznek irigylésre méltó svájci, norvég, svéd vagy holland modellek is, azokat kellene követnünk. Az önkormányzás készsége is elsajátítható jellemvonás, mely - ha nem adott - gyakorlás útján kifejleszthető. Barta Lénárd, hajdani osztályfőnökünk, hetven éve erre a célra irányította erőfeszítését.

Súlyos csapás, mondhatnók tragédia, hogy kezdeményezését, mely valószínűleg terjedt volna, a II. világháború vihara elcsöpörte.

A méregpoharat, mely az antik filozófusnak rendeltetett, a mi Sokratesünk is kiűrtette. Nem egyszerre, hanem három kortyintással. Először akkor ízelt a kehelybe, mikor 1948-ban a politika elítélta az oktatástól ezt a kitűnő tanárt, aki a magyar ifjúság nevelését tekintette életcéljának. Ötvenéves múlt, és alkotóereje teljében van. Papi hivatásában talál elfoglaltságot, és 1953-ig Olaszfaluiban lelkipásztor, míg őrizetbe nem veszi a rendőrség. Az előző évben részt vett volt osztálya érettségi találkozóján. A vacsora utáni esti beszélgetésből tudja meg, hogy több tanítványa részese az ún. Kosztolányi-féle szervezkedésnek. A bölcs, széles látókörű szerzetesnek nincsenek illúziói. A sztálini rend acélkemény; falának rohanni értelmetlen öngyilkosság. Késő éjszakaiig gyözködi a fiatalbereknek: az idő még nem érkezett el, a szabad gondolatnak még az egységben kell a koponyák csontfala közé zárkózni. Az államvédelmi hatóság 1952 novemberében kezd nyomozni. Barta Lénárdnak az ügyhöz nincs köze, de a koncepciók perék koreográfiájához tartozik a klerikális reakcióra kiosztott szerep. A IV. rendű vádlott előkelő rangsorolását kapja (14 vádlott volt) és 15 évi börtönrre ítélik. Ez volt a második korty. 1956 októberében kiszabadul. Egy bajai

volt diáktársam emlékei szerint már november 4-e előtt, Ausztria irányában elhagyja az országot. Világosan elemző koponya, nem lát esélyt arra, hogy a Szovjetunió egy vazallus lázadását véresen meg ne torolja. Hatvanadik évéhez közeledik. Ha marad, tizenkét reménytelen börtönvív vár rá. Lénárd atya életét tette fel a magyar ifjúság nevelésére, a nagyszerű képessé, az elemző gondolkodás igényének kifejlesztésére. A döntés nehéz lehetett. Végül kiűrtette a bürokráciát utolsó kortyát is.

A jelképes méregpohár csak magyarországi éleztanaka végére tesz cezurát,

ám egy nagyszerű tanáregyéniség hazánk számára örökre elvész. Pátriárka kort ér meg; az amerikai Dallas földjében nyugszik.

Asklepios a görög mitológiában a gyógyítás, az enyhület, a kegyes halál istene. Sokrates élete utolsó rebbenésével jelzi, hogy a jötevő istennek nem kíván adós maradni. Mi sem maradhatunk adósok Barta Lénárd atya emlékének megőrzésével, aki a Baján 69 éven át munkálkodó ciszterci rend egyik legjelentősebb tanáregyénisége volt.

Dr. Dániel József

A III. Béla Gimnázium tanári kara a 30-as évében
A felső sorban jobbról a második: Barta Lénárd

Arckarc

az ÁLL ül
a FÜL áll
a SZEM dül-
led
a HAJ száll
- hajszáll -

az ORR lóg
a SZÁJ tát
a FOG kor-
cog
a HANG száll
- hangszál -

Ne lőjétek le

bár vicsszög pítbull-pofaként
göröcsül
hörög
habzik
a Világ
és idomított dolgok: fogak
csattogó rácsa csapódik rúm
és marcangolt lelkem cafatja-
itól ragacs hajnal s délután
végül szétépít
vagy elenged - mégis
NE LŐJÉTEK LE
- nel - A KUTYÁT

B. Horváth István versel

Csimbi is elment...

Utolsó találkozásunk nagyon szomorú volt, és örökre emlékezetes. Ő már tudta, hogy ez az utolsó, de én nem akartam hinn.

Emlékezem Csimbire mint kis kölyökre. Halálra idegesített bennünket edzés közben a Patak utcai sportpályán, amikor a tribün tetején futkározott Ónodi Laci barátjával. Eleven kölyök volt és nagy csibész.

Aztán elszálltak az évek. A sors úgy hozta, hogy gimnazista korában osztályfőnöke lettem. Ő volt az osztály lelke. Élettudó sokszor megtornáztatt bennünket, tanárait. El sem volt képzelhető csibészség az ő közreműködése nélkül.

Legkedvesebb tanára Ördögh Feri bácsi és Vári Béla volt, de igazán nem tudott rá haragudni senki. Szolgálatkészsége, közösségi szelleme példás volt.

Emlékszem, az egyik tanév végén egy halálfejes lobogó alatt Visegrádtól csurogtunk le a Dunán. Nagy kirándulás volt, öröklé emlékezetes élményekkel. A dunaföldvári vízcátában admirális volt! Zuhogott az eső, és a hat ladik legénysége éktelen csatába kezdett egymás ellen a Duna közepén, előzetesen begyűjtött káposztafajakkel. Egy találatot félíg a vízbe zuhanam, de ő fogta a lábam, miközben utasításokat ordított, és közben visszahúzott a csónakba. Nem maradt bőr a hasamon...

Szinte mindenki a barátja volt. Később, évekkal később is, amikor hazajött Magyarországra, első dolga volt, hogy hívja telefonon Várhalmi Csudát, Schmidt Lait és akít elém.

A napokban Jászberényben meglátogattam dr. Horgosi Dónci volt kollégámat. Veic kellett abban az időben a legnagyobb csatát vívnom, hogy ne buktassa meg Csimbit az évzáró konferencián, mert akkor nem érettségizhetett volna az osztályával.

Csimbi életre való volt. Imádtam a nőtörténeteket... Elhagyva a Hazát - Canne-

ban, Montrealban, majd Miamiában is csodálatra méltó emberi ügyességgel formálta sorsát. Rengeteg barátja él még ma is külföldön. Két nővere, Éva és Erzsi volt élete fő támasza.

Bár fiául fogadta az Újvilág is, a szíve mindig hazahozta a Sugovica mellé, ahol legfőbb kincse, az édesanyja élt. Ő csak úgy mondta: most nincs több időm, mert vár az "Öreglány" kaspaprikással.

Büszkén mondta az utóbbi időben: nem tudom, hogy mennyi adatott még nekem, de 56 évesen többet éltem, mint egy 80 éves!

És ez így igaz!

Nagy szerelme volt a sport. A sportvilágnak szinte minden területén tájékozott volt. Diák korában az iskola kosárlabda csapatában játszott. Később a híres bajai röplabda csapatnak volt az intézője. De milyen csapatnak! Ez a csapat simán megverte a komplett magyar világot, pedig akkor még világvizonylatban a magyar röplabdázás az első hat között volt. Csimbit simulekény modora miatt mindenki kedvelte.

Egy időre elvesztettem őt. Aztán amikor Németországban tanítottam, és Amerikába kellett repülnöm Daytona Beach-be egy előadást tartani, ő küldött repülőjegyet, hogy még véletlenül se felejtsem el őt meglátogatni.

Már Norvégiában tanítottam, de ő rendszeresen felhívott telefonon, mert levelem nem szeretett inni. Rengeteget dolgozott. Egyéni vállalkozásait nem kísérte siker az ő nagy 'szíve' miatt. Mindenkinél segítette, aki csak hozzá fordult valamilyen.

Az egész Világ az ő hazája volt, de igazán otthon csak az "Öreglány" mellett érezte magát.

1998. október közepén csengett a telefonom: - Saca - te vagy?

- Igen, de Csimbi, te Miamiából telefonálsz? - Dehogyan, innen az "Öreglánytól".

- Mikor jössz hozzám?

- Most nem mehetek, kériek, te gyere el hozzám.

Hangja kicsit idegen volt. Megijedtem szomorkás tónusától.

- Jó, egy órán belül ott vagyok.

Amikor a Deák Ferenc utcai házukba becsöngettem, Erzsi nyitott kaput. Meglepett, mert ő Canadából jött.

Ilonka néni, Csimbi édesanyja mondta el, hogy milyen beteg az ő egyetlen fia. Megkért, ne haragudjak, de menjek érte. Lement a Vizügyi Főiskola szomszédságában lévő kis kávézóba kártyázni. Azonnal odahajtottam.

Csimbit alig ismertem meg. Nagyon látszott rajta az átkozott kór, a rákbetegség nyoma. Megilletődött emberektől búcsúzott el. Beült mellém a koscba. Akkor nem mertem arra gondolni, hogy ő most búcsúzik mindattól, amit nagyon szeretett.

Amikor hazértünk, azonnal lefeküdt, olyan méretű volt az elesettsége.

A következő napon Erzsivel visszarepült Montrealba. A zürichi átszállás már nagyon nehezen sikerült. Erzsi szerint akkor már hallucinált. Montrealban már mentő várta a repülőtéren, és a következő napon meghalt.

Most már biztos, hogy az utolsó ereje hozta haza édesanyjához, az öreg Sugovica partjára, hogy elkészönjön szép csendben...

Csimbi elment örökre. Nagyon fog hiányozni nekünk, akik szerettük őt, akiknek emlékezetébe véődött meleg emberszeretete.

Kimentem a Patak utcai sportpályára. Most más Vasvári Pál utca a neve, de a tribün ugyanúgy áll ott, mint akkor, amikor ott ijesztgetett bennünket futkározva a tetején. A tribün ott áll, nekem mint egy emlékmű... Most már csendesen, mert nem futkározik a tetején senki.

Saca, az osztályfőnök.

BAJAI ARCKÉPCSARNOK

KERESZTESI DEÁK JÁNOS

1754-1832

A Káfvária sírkert délkeleti vége felőli oldalának egyik legmagasabb pontján - a temető elkülönülő református részlegében -, az átlagosnál sokkal nagyobb, körülbelül négy méter magasságú, puha sósókői mészkő tömbökből faragott, figyelemre méltó sírrelék áll. A fölfelé kissé vékonyodó alakú építmény törzsén található az elhunyt domborúan kiemelkedő nemesi címere. A monumentumot felül növényi formájú ornámens díszítőelemek egymás melletti sora és a tetőjére helyezett kőváza zárja le. Az elhunyt *Keresztesi Deák János* sírjának megjelölésére özvegye által emeltetett építészeti alkotásra vésett szöveg ma már alig olvasható. Nagyjából felfedi az oda temetett kiletét, és erősíti az érdeklődést a szoban forgó személy iránt. A sírfelirat az alábbi:

"Keresztesi Deák Jánosnak Bács Bodrog vármegye táblabírájának,
ki 1755-ben Nagykállóban született.
Európa sok jeles tartományain
át az egyenlítő nagy tengereken
nyugot India derék földét
megjárta.
Királynak a hadi és polgári pályán
hiv jobbjának
Hazájának buzgó fia
Vallásának erős oszlopa
Feleinek boldogítója volt,
Ki e' sírra szállítva
Jóltevő intézetet tett életre kelet.
Istenben boldogult özvegye Galambos
Johanna
Élve tisztelt Sámuel testvérök
S' távollévő rokonai
Hiv szeretetnek e' mély tiszteleteknek
Örök hálójoknak
Elhunytából eredt
S elfejejtetheden fájalmaknak
Ez emléket
Síránkozva szentelék.

Megholt Baján aug: 20 1832"

A vérrokonági alapon összetartozó, azonos nevű - eredetileg Deák Szabó vezetéknevű - család a Szabolcs megyei Nagykállóban kiterjedt nemzetség volt. A régés-régi település hajdani végvára és katonáskodó népe jelentős szerepet játszott a török időkben és a kuruc-labanc harcokban, érdemeiket leginkább nemesi levelekkel ismerték el. Ezen annálsook nemesi levelet és címet adományozó királyi okiratok voltak, kiegészítésként nem tartozott hozzájuk pénzbeni vagy természetbeni adomány. Ilyet kaptak ősei is 1625-ben.

Keresztesi Deák János - szülőhelyének anyakönyvi bejegyzése szerint - Nagykállóban született 1745. július 16-án. (A sírfeliraton közölt évszám téves.) Apja, Deák Szabó Ferenc, régi kisbirtokos nemes, a szülőhelyén lévő református egyházközösgének megbízott alkalmazottja, gondnoka volt. Tehetőes személy lehetett, mert tapasztalva a fiában megmutatókozó értelmi adottságokat, nemcsak meghitt környezetet nyújtó otthonában gondoskodott lelkiismeretesen fia neveltetéséről, hanem elvégeztette vele a helyi iskolát, amely a debreceni kollégium főtanodája volt, melyet a XVIII. század elejére már teljes gimnáziummá fejlesztettek. Az eminesen tanuló ezert apja a Debreceni Református Kollégiumba küldte, ahol többek között olyan kiváló tanárok hatottak rá, mint Hatvani István (1718-1786), a legendás hírvő polihisztor, a kollégium matematika-fizika és kémiatanára, a világi dolgokat helyesen értékelő, felvilágosultságú Simai Miklós (1730-1808), de Maróthy György is (1715-1744), akinek "Arithmetica vagy számvetések mesteresége" című, 1743-ban kiadott tankönyvét használták a kollégiumban az oktatáshoz, mert népszerűen ismertette a szántan a-

lapjait. A matematikán kívüli érdeklődése széles körű volt, kedvelte pl. a történelmet, a földrajzot, valamint a képzeletbeli világot ábrázoló és az érdeklődést lekötő útkönyveket. A mathézis akkor-tájt is sok diák számára nehéznek mutatkozott, neki azonban - mint önéletrajzi versében említi - "Főbb gyönyörűséget nekem minden felett. Tiszta igazságot én abba találtam". A matematika tananyaga számára értékesebb és nagyobb jelentőségű volt minden tantárgynál, mert - ugyancsak az életrajzi versében - elárulta, hogy a különböző nézetekkel szembe helyezkedve, ez a szaktudomány volt segítségére.

Verses önéletrajzi könyvecskéjében írta 1817-ben:

Libellus Ps. Dni. J. Deák

Hungara Mater erat, Pater Hungarus,
Hungarus ipse.

Ha tudni kívánod ÉLŐ! hogy ki voltam?
Értsd meg én magamtól, azért hogy meg-bólтам.

Igazat szól s beszél a' Halálnak Révén
Lévo Ember, végső, Adieu ét vévén,
Magyar volt az Anyám, Magyar a ki
nemzet,

Minden Rokonságom régi Magyar Nemzet.

Mind Atyám s mind Anyám Nemes vérből voltak

's Mint Jó Keresztények éltek, meg is hótak.

Nagy Kálló Várossa Zabócs Vármegyébe

Régi Hires Város a' Nemes Megyébe
Vólt az a Kedves Hely, holott születtem.

a Reformátia Hitbe, fel is neveltettem
Ezer Hét Száz Ötven és Ötbe születtem
Te meg ÉLő tudod mikor hótá lettem
Te tudod, de én nem, hány Esztendő

Éltem
Azt sem tudom már én, volt é Létem s
Éltem?

Kissebb Classissaim Kállóba végeztem
s A nagyobbakat meg Debreczenbe kez-
tem.

Mely sok féle holott látván a' Tudomány
Ki így hiszi, ki úgy, máskép tartja meg
háry
Ily kétségek között, az egy Mathezis lett
Főbb gyönyörűségem nékem minden
felett.

Tiszta Igaságot én abba találtam
Azért is tsak azon Tudományhoz álltam.
Bétsi katonai Académiába

Azon szép Tudomány, tett még más for-
mába

Mert nem tsak a Földet, de még a Tengert
is

El mentem vizsgálni s láttam vad embert
is

A' sok Járás, Látás osztán Gazdává tett
Éltemnek, s Létemnek így végre VÉGE
lett.

"Nec puer aut mulier, nulla est Ancilla
nec Infans

"Nec s era nec clavis, nec canis atque
Calix

Nincs Fiam, 's Leányom, Asszonyom
szógiállom

Zár Kultsom Poharom, s Kutyám Ajtún
állok

Ha etzet Homerus, magáról mondotta
Barátom! meg ne szóly, ha nekem 'sem
atta.

Az örök Végzés Javát vesztegetve
Ha meg elégedtem nem voltam meg
vetve

'Sokkal bírt Nagy Sándor de mégis a
Halált

El nem kerülhette a midőn első ált
Krétus Kintsére is, semmit se tekintet
A Halál, nincs nála Irgalom 's Teckintet
Az Arany sárka kő, fehér kő az Ezüst
Gyémánt porba terem, Bólts előtt e mint
Füst

Okatlan Állatnak bőre szőre Ruhád
Ez hát kevésségre Böltsnek okot nem ád
Íngó, és ingatlan Jóságod nem késér
Holnak Országába tehát semmit sem ér
E Világra bennünk Anyánk szült mezte-
len

Ugy is hagygya etzet, Nemes és Nerzte-
len

Hóltak Országába osztán Porrá válunk
Óh Végzés! igaz é hogy még első álunk.

Deák János

(Verses életrajzában - az anyakönyvi be-
jegyzéssel ellentétben - kideríthetően
okból az 1745-ös időpontot jelölte meg
világra jötte évének.) Életről, tevékeny-
ségéről szóló versoraiból tudhatjuk,
hogy nem a papi pályát választotta, in-
kább a matematika iránti lelkes érdeklő-
désének és hajlamainak megfelelően a
bécsi Katona Akadémia folytatta tanul-
mányait és hadmérnök lett. Megadott
számára a sorstól, hogy kismemesi származása, református vallás ellenére azon
kevesek közé tartozhatott, akik ilyen ran-
gos intézmény akadémistái lehettek.
Nem ismert, hogyan élt Bécsben, milyen
tanuló volt, tanulmányai befejezése után
mit csinált. Szóba hozza az időszakot
emléttel sírfelirata. A bajai református
egyház anyakönyvi bejegyzéséből is
megtudhatunk egy kevéskét utazásairól:
"... az Adria, Földközi, Vörös és Arab-
tengereken áthajózva az Egek 6-ik Grá-
dusa alatt megjárta Napnyugati India
derék földjét". (Bizonyára hibás a be-
jegyzés, mert feltehetően "Napnyugati
India" alatt Amerikát kell érteni, ha meg
tényleg Indiában járt, akkor Kelet-Indiát
kellett volna említeni.)

Katonaként és magánemberként is gyak-
ran utazgatott. Megjárta Európát és "át az
egyenlítő nagy tengeren" - eljutott Dél-
Amerika északkeleti részén lévő Surina-
me-be - az akkor Holland-Guyana néven
ismert gyarmatra -, amint azt a "Libel-
lus"-ban írta: "Mert nem tsak a Földet, de
még a' Tengert is El mentem vizsgálni
s láttam vad embert is A' sok Járás, Látás
osztán Gazdává tett..." (A vademberek
nyilván a dél-amerikai ország őserdővel
borított, tagolt dombvidékén élő "surina"
indian törzs tagjai lehettek, a "Gazdává
tett" pedig meggazdagodását jelenti.)
Utazásai rejtélyekkel telték és titkoztak.
Nem tudjuk, mi volt feladatukra, milyen
ügy érdekében, kiknek a megbízásából
utazott, mert ezekről hallgatott, így azok

időtartama és célja nem feltárt. Feltehe-
tő, hogy összefüggött hadmérnöki képe-
sítésével. Elképzelhető, hogy titkos
megbízások teljesítése végett járta a
világot, és közben jelentős vagyonra tett
szert. De nem tudni, mi volt meggazda-
gódásának forrása. Utazásainak még föl-
nem derített titokzatos összefüggése-
i miatt a személyéhez fűződő, mesés ele-
meket is tartalmazó mememondák elter-
jedtek Nagykállóban és Baján. Talán
gazdaggá válása magyarázata annak,
hogy életmódot változtatott, szakított a
katonáskodással, utazásokkal, polgári
foglalkozásait gazdálkodási tevékeny-
ségbe kezdett szülőhelyén, és megfűsült.
Feleségül vette a római katolikus vallású
Galambos Johannát, aki Vácon született
1763. február 13-án. A gyermektelen ö-
veg, a katolikus egyház jövevénye 78 esz-
tendőskorában, 1841. június 20-án
hunyt el. Végző nyughelye a Kálvária
dombi temetőkápolna kriptájában van,
amelyet egy oltár melletti márványtábla
jelmez.

Azt, hogy pontosan mikor (hozzávetőle-
gen az 1790-es évek elején) és hogyan,
milyen kapcsolatok révén került Bajára
a Grassalkovich-család birtokára, ahol
uradalmi tisztartó volt, nem tudni.

A Bajai Közöny 1897. évi szeptember
19-i száma írta: "Valószínűleg sok baj
volt az uradalomban az 1782. évben..."

Lehetséges, hogy úgy érezték, hogy a
bajai uradalom a rossz állapotból a gaz-
dag tapasztalatokkal rendelkező Keresz-
tesi kijuttatja. Ki tudja?

Elégedettek voltak felfogadói bajai fő-
inspektori tevékenységével. A különle-
ges jelentőségű egyéniség és a tulajdoná-
ban lévő javai biztosították megbecsülé-
sét. Rokonszenvet keltő férfiú volt, hala-
dó eszméket vallott, mégis vallásos volt.
Bács-Bodrog végleges tiszteltelteli, vá-
lasztott táblabírói címmel is kitüntette a
vámegye egyik vezető szerepű szemé-
lyét. A bajai ferenciek kolostorának
falai között (1773-1774-ben) élő Marti-
novics Ignác - a jakobinus mozgalom
vezéralakja - által szervezett köztársasá-
gi mozgalommal mássokkal összhangban
tevékenykedett. Koszta István, a bajai
református egyház néhai lelkesítő írta

ról, hogy "Példás, munkás életével, új szellemet hoz a tünységre süllyedt, vadászó, kártyázó, tivornyázó bajai és bácskai nemesek közé." Önhudattal vallja "Aut nomen, aut mores muta - vagy a neved vagy a szokásod változtat meg!" Eleven közéleti tevékenységet folytatott, különösen nagy szerepe volt a bajai református egyházközség szervezésében, létrehozásában. Jelentős összegeket adományozott imaház és iskola létesítésére, és idős kora ellenére elvállalta az egyházközségi kuratórságot. Bőkezűen támogatta szülővárosát, rokonságát, 30 ezer forintos alapítványt tett taníttatására. Baján a Grünbaumgasse (Zöldfa, ma Tóth Kálmán u.) utca 1583. számú telken állt belső háza, az Antoninggasse (Antal, ma Szent Antal u.) közlekedési útvonalon a másik. A Vaskúti út mellett volt pajtája, a Vásárálláson kisebb majorja, Istvánmegyében nagyobb majorja, a Mateovitsi-pusztán 30 hold kaszálója stb. Pesten - a Ferencvárosban 1807-ben vett házat, Pollák Mihály 1773-1855) neves építész, a klasszicizmus első hazai hírnöke építtette 26.450 forintért. Háza, azok berendezései, fegyverei, kocsjai, lovai, arany- és ezüsttárgyai, ruhái és más-más dolgai - nem utolsággal sorban könyvei - igényességéről tanúskodnak, az ezekről 1821-ben készített vagyonjegyzéke ránk maradt.

Az összes bajai nemeseket megelőzően neki volt a legértékesebb magánkönyvtára. Könyvoit az 1830-ban készített végrendeletében debreceni Alma Materére hagyta. Sok könyvének kellett lenni, mert a készülő debreceni könyvszekrényekre 500 forintot, a könyvtár gyarapítására 1800 forintot rendelt végrendeletében. A könyveket a civis város kollégiuma már nem kaphatta meg - csak az erre a célra készített tékák készültek el -, mivel az 1840. évi nagy bajai tűzvészben elégett.

A síremlék rajzát Nagy András,

Baja város főmérnöke készítette.

(A reprodukció méretaránya M=1:23)

Esélyt mondunk köszönetet

Nagy Eszternek, hogy édesapja rajzát

lapunk rendelkezésére bocsátotta.

BAJA KÁLVÁRIA TEMETŐ: KERESZTESI DEÁK JÁNOS S(REMLÉKE-M=1:10-

PAHA SIKKÚTI MÉSZMŰVŐL
FRANKENBERGER MŰNKA

FELMÉRTE ÉS RACOLTA I. BAJA, 1966. II.

[Handwritten signature]
ÉPÍTŐMÉRNÖK

Az egyik régi bejegyzésre szolgáló bajai egyházi anyakönyvbe - halála időpontjától számított későbbi időpontban - beírták az alábbiakat: "Tekintetes Nemes, Nemes és Vitézlett Keresztesi Deák János Úr, Tekintetes Nemes Báts Bodrog Vármegye és a Dunamellyéki Fő Tiszteletli Superintendencia Tábla Bírúja - Ki ezen Bajai kised Sídnt Sok jótéteményeivel gazdagította - 1832-dik Esztendőben 20-a Aug. napján meg Halván - méltónak ítéltém ide jegyzékbe tenni, hogy olyan Temetésit Pompája volt - amit Baja ő előtte még nem látott."

Széles Áron egykori bajai református lelkész írta, hogy amikor 1832-ben Bogárdi Mészöly Sándor jött Bajára prédikátornak: "Nem sokkal a pap megérkezése után, aug. 20-án bevégezte földi életét az egyháznak halhatatlan pártfogója, Keresztesi Deák János. Temetésére a halasi iskola énekkarát hozták el, a városnak minden előkelő, valláskülönbőség nélkül, sokan díszmagyar ruhában jelentek meg. Sírja felett hatalmas emlékoszlop áll. De sokkal szebb emlék a bajai kis református egyház, mely az ő karjain épült, s áll fenn mind a mai napig."

Az elhunyt kiváló személyiségnek sírkövére vésték az alábbi - Horatius ódájából való - idézetet:

"Quem mortis tūnit gradum,
Qui Siccis ocotis monstra natantia,
Qui vidit mare turgidum
Et infames scopulos acroceraunina?"
Az életére és utazására utaló idézet magyarul így hangzik:

"A halál melyik fokától félbet
Az, aki könnytelen szemekkel látta
Az úszósörnyetegeket, a hullámzó tengeret
És Ceraunia öblének rossz hírű szikláit?"
(A versben említett acroceraunia görög szó, annyit jelent, mint "villámok orna." Ez egy magas hegy Epirusban, amelybe a villám előszeretettel csapott be. Átvitt értelemben veszélyes helyet, vagy vállalkozást jelent. Horatius ódáját ahhoz a hajóhoz írta, mely Vergiliust Athénbe szállította, s így megfosztotta őt legjobb barátjától, amikor az tengerre szállt. Az óv és felelőssé tevő ódát az egész emberiség féltésévé teljesítette ki a latin költő,

féltette a bánattól és a haláltól, mint önmagát.)

Jóval kisebb jelentőségű, de lélekben hasonló volt Keresztesi Deák János, annak

ellenére, hogy valami misztikus fludium vette körül személyét.

Bánáti Tibor

SZÖVÖTT SZÁZADUNK

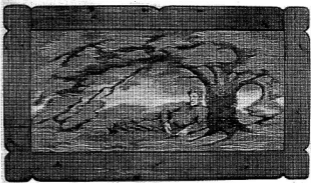
Szeged, Győr, Ráckeve, Baja. Ezek a vízparti városok adták otthon az idén Péreli Zsuzsa gobelinművészes öndílló kiállításainak. Illetve a bajai majd csak ezután, július 30-án fog megnyitni. Talán nem erőltetett a képzetárítás, de a helyszínnek nekem azt sugallják, mintha nagy folyóírtokkal árasma most a Művész. A folyás irányában mindig tisztulni képes vízrel.

4 és 1/2

Két évvel ezelőtti beszélgetésünkkor - kerről, művészetéről - már megfogalmazódott, hogy pályád alakulását az elmúlt években talán éppen a Bajai kiállításokon lehetett legfolyamatosabban nyomon követni, hisz ebben az évtizedben esz lesz sorban a 4. nagy kiállításod nálunk. (A 4-es szám a fejezet elején tehát ezt jelenti. A 1/2 pedig ugyanaz, mint Fellini filmjének címében: utalás egy epizódra. Péreli Zsuzsának ugyanis volt az elmúlt években még egy jelenése Baja környékén: élete első - és

eddig egyetlen - tisztán grafikai tálata a dávod-püspökszertai Fortuna Hotelben. - A szerk.) Búszkén mondhatjuk, hogy nincs a világon még egy olyan hely, ahol az 1990-es években ennyiszor voltak kiállítva képeid. Még Budapesten sem! Azt viszont tudniuk kell a bajaiaknak is, hogy az Ernst Múzeumban (1997-ben) kiálkított gobelinparkod egyszerűen fantasztikus volt! De milyen lesz a mostani kiállításod, hogyan készülsz Bajára?

- Notórius bajai kiállító lett belőlem. Nagyon nagy brómmelel megyek mindig Bajára - és nem csak a halászlé miatt - hanem azért, mert úgy érzem, hogy sokan figyelik itt azt, amit csinálok, drukkolnak nekem, és szeretik az alkotásaimat. Ez most egy jubileumi kiállítás lesz, hiszen éppen 25 évvel ezelőt végeztem el az Iparművészeti Főiskolát. Mivel több öndílló kiállításom az idén már nem lesz, ezért is gyönyörű dolog, hogy éppen Baján, ezzel a gyűjteményes kiállítással fog zárulni számomra

Repr.: Gyulavári József

Péreli Zsuzsa: Melankólia (1990.)

az utolsó olyan év, amelynek első száma egy 1-es. Külön öröm, hogy a kiállításom most a Nagy István Képtárban lesz, és az 5 állandó kiállításával szerepelnek együtt az én képeim a szomszédos teremben. Amikor még festőnek készültem, nagyon sokat lapozgattam a műveit, munkásságát bemutatató könyvecskét.

Szövezt századunk

Egymás mellé sorakoztatva alkotásaidat, végignézve gobelinjeidet (kiegészítve rajzaidal és papírrajzaidkaliddal), azokról visszaadok az egész XX. század. Úgy is fogalmazhatnák, hogy 23 év alatt megszámtal 100 év történelmét. Hogyan kezdődött, hogyan került kapcsolatba nagyszüleink korszakával?

-Ez a század egészen jól kezdődött, csak valahogy itt a vége felé sikerült nagyon eltolni...

Először régi fényképszerű gobelineket kezdtem szőni. Gyűjtött fényképeimről olyan nemes arcok néztek vissza, melyek kifejeztek valamit. Történeteket és történelmet. Az emberek öltözködése artizánus volt. Egyébként is úgy gondolom, hogy a század elején volt utoljára artizánus és művészileg ábrázolható a ruházat. Nem családi indíttatásból, sőt pont az ellenkezőjéből születtek ezek a gobelinek. Vicses és jól berendezett környezetben éltem, de az élet valahogy mindig úgy hozta, hogy megfosztódtunk a tárgyaktól. Mindenből kevesebbünk volt, mint másnak. Nyilván ennek ellenhatásaként kezdtem el az ócskapiacokon a régi fényképeket és tárgyakat keresni. Bármennyire is egyszerűek voltak ezek a fényképek, mégis a történelem egy része nézett vissza: hol egy egyedül maradt özvegy, hol a hadba vonuló naiv katona, hol a nagyon szegény falusi gyerek, aki vőfélynak öltözésében egyszer kicsiphetette magát... és még folytathatnám, de tény, hogy ezek a képek egy idő után engem kezdtek el nézni, tulajdonképpen sugallták a történetüket, és a sok kis történetből végül egy saját történelem lett...

A régi képek ihlette gobelinek és grafikák korszaka az Amnézia (1980) című alkotás-

sai lezárult. Noha az alakok viselete itt még századforduló, de a figyelmeztetés, a mondanivaló egyértelműen a mai világnak szól: az önzés eluralkodása megrongja az emberek közötti kapcsolatokat.

1989-1999

Nagyon sokáig két dologról nem hittem, hogy még az én életemben meg fog történni: az egyik az, hogy az oroszok kivonulnak Magyarországról, a másik pedig, hogy a két Németország újra egyesülhet. Aztán 1989-90-ben hírtelen sok minden megváltozott, és bekövetkezett az is, amit nem hittem korábban. Hogyan hatottak Rád, művészetekre ezek a hatalmas változások?

- A politikai fordulatot követően az ember örületesen naiv lelkesedéssel azt hitte, hogy ebben nem kívánok részt venni. Nem volt kedvem szőni sem, úgy hogy 2 évig csak azt tanultam, hogyan kell egy biokertet művelni. Azt hiszem, hogy életem leghasznosabb kihagyott időszakára volt, mert valami olyanba láttam bele, ami nem nyílik meg előttem ennyire, ha csak a szöveoszé-

kmekkel ülök szemben.

Már korai gobelinjeim egy részét is útszővényi bordűr vette körül, jelezve, hogy azok az emberek sokkal közelebb éltek a természethez, tisztelték a vizeket és az eget, a szép virágokat, füveket...

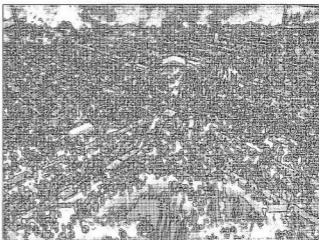
Az 1990-es években készült alkotásaimon az addig velünk szembenező, minket fixírozó figurák kezdtek elfordulni. Helyettük meghatározhatatlan nemű alakok állnak nekünk háttal, valamit nagyon néznek, és mintha minket is hívnának kitékinteni a hihetőből...

Aztán teljesen elfogytak az emberalakok a képeimről. A természet bordűr helyett fészereplő lett...

Ilyen csupa föld csupa ég alkotás - a korszak egyik főműve - a lelkeket és tekintetüket felemelő "Himmusz" (1995-1996). Igen, alattunk a föld, fölöttünk az ég. És bennünk? Valóban "a létra"? Az ablak? Szívünkön már nem is szólva. Vagy valami egészen más?

Szomorú, de tény, hogy ez az évtized háborútól háborúig tartott: 1989 Karácsony, 1999 Húsvét - ahogy ezt Pérel Zsuzsa két gobelinjének címe is jelzi nekünk.

Selmidi Antal

Fotó: Pump Károly

Bossányi Ervin (1891-1975) művészete

Bossányi Ervin festő- és iparművész munkásságát bemutató előadást hallhattak és láthattak az érdeklődők egy hónappal ezelőtt a MNÁMK-ban, melyet a művész fia, Jo Bossányi tartott. Az előadás német nyelven (tolmács közreműködésével) Bossányi Ervin magyarországi, löbecki, hamburgi és angliai korszakának, képző- és iparművészeti munkásságának keresztmetszetét nyújtotta egy igen gazdag képi anyag - majdnem 100 diákép kíséretében. Jo Bossányi hat évtized munkáját bemutató előadását röviden összefoglalni természetesen vállalkozás: értékes információi, dokumentumértéke és Bossányi Ervin művészettörténeti, iparművészeti jelentősége azonban feltétlenül indokolja a nagyobb nyilvánosságot.

Bossányi Ervin Regőcén született 1891-ben, gyermekkorát Baján töltötte. Festészeti és iparművészeti tanulmányait Budapesten kezdte, majd Párizsban és Angliában folytatta. Németországban élt 1919-től, majd a náci uralomra kerülése után Angliában telepedett le. Az 1975-ben Londonban elhunyt művész élete végéig erős és eltipphetetlen szálakkal kötődött szülő-

földjéhez, Bajához. A több évtizedes idegenben eltöltött idő után is megjelennek képein a bajai házak, a dunai halászközség, halászbárkák, malmok, a nagyszarvú magyar marhák.

Kettős szorításban: megkötöttségben és szabadságban, műhelyben és műteremben jött létre az a roppant méretű életmű, amely a kisgrafikától az üvegablakig, Bajától Lübeckig, Hamburgtól Londonig és Indiáig vagy Afrikáig terjed. Műterméből különféle táblaképek és akvarellék kerültek ki, míg a műhelyben folytatott iparművészeti tevékenység számos tervet és üvegplakátot, színes üvegablakot eredményezett. Bossányi Ervin üvegablakain (pl. Londonban a Tate Galery-ben) a dekoratívítást és az ünnepélyes átszellemültséget ugyanúgy, mint a tiszta színek alkalmazásával tudja elérni, mint a középkori üvegablakok művészei.

Legnagyobb hangját azokon a táblaképeken ismerhettük fel, melyeken keleti - jobbra indiai - művészeti tapasztalatokra támaszkodva a dekoratív felfogást művészi hitelességgel, az elbeszélő modort pedig saját élményeivel ötvözi. Rajzai, színei, kompozíciói egy kicsit "barbárok", a Gauguin-i értelemben primitívek, ezért fordulhat elő, hogy nem mindenki érti a festő szándékait. Bossányi Ervin azon igyekezett, hogy az ősi, egyszerűen természetes emberekről készített alkotásait összhangba hozza egy ősi, primitív, archaikus művészettel. Ezért egyre jobban egyszerűsítette a formák körvonalait, sőt attól sem riadt vissza, hogy nagy területeket fessen be igen erőteljes színekkel. Alkotásai az egyszerűsített formák és színsémák miatt ezért tűnnek néhol sikseretleneknek.

Bossányi Ervin életművének azonban nem pusztán képzőművészeti alkotásai biztosítják a halhatatlanságot, hanem éppoly mértékben iparművészeti remekei is. A dizájtóművészet, üvegművészet területén a XX. század első évtizedeiben készült munkái a világ számos középületét díszítik. Az azóta eltelt fél évszázad (1950 után) építészetének története (főleg Magyarországon) azonban korántsem dicsőkedhet hasonló, kiemelkedő rangú alkotásokkal.

Ma Baja város építészeti tendenciáit vizsgálva láthatjuk: az építóművészet sajnos a

legtöbb esetben tires rutinná stílyvedt. Zavaros, az épület rendeltetésével mit sem törődő stílusban épülnek a rohamosan terjeszkedő város lakóházai, középületei. Gyakran úgy tetszik, mintha az építészek először az épület rendeltetésének megfelelő struktúrával készültek volna el, hogy azután valamiféle "Művészetet" biggyesztenek a homlokzatára: a "történelmi stílusok" tankönyvéből hajánál fogva előrángatják a képeket. Kíváncsi vagyok (és gondolom nem vagyok egyedül), hogy az építészek többsége milyen sokáig tartja kielégítőnek ezt a gyakorlatot.

Ehhez az állapothoz hasonló jelenség egy évszázaddal korábban (!) jelent meg Angliában: az ipari forradalom ugyanis tönkretette a kézműveséget. A kritikusok, művészek még a látványt is gyűlölték az olcsó, érzéketlen gépi technikával sorozatgyártott díszítményeknek, melyek megcsúfolták az egykor nemes, jelentőségteljes formákat: a művészetek és a kézműveség általános reformjáról álmodoztak. A dizájtóművészet olyan újjászületéséről, mely új távlatokat nyitna a művészi tervezés előtt, és kiaknázná a különféle anyagokban rejlő természetes lehetőségeket. Az építészek a századfordulón és a XX. század első évtizedeiben is új anyagokkal, újszerű ornamentikával kísérleteztek. Igencsak idősezerű volt, hogy az acél és üveg építészete - mely szinte észrevétlenül nőtt ki a pályaudvarok és közintézmények fölől - megteremtse immár a saját stílusát. Cél-szerűnek ígérkezett a saját művészetéhez fordulni újabb minták, újabb ötletek reményében.

Bossányi Ervin is hasonló megfontolások nyomán készítette üvegablak és mozaikterveit, melyek gyors és élénk visszhangjai, méltó folytatásai voltak a századfordulón virágzó Art Nouveau alkotásainak. Csak remélni tudjuk, hogy korunk is teremjen olyan építészeket, mint amilyen Nagy András volt, és teremjen olyan iparművészeket, amilyen a bajai származású Bossányi Ervin volt. Legálábbis jó reménykedni benne.

MARKO DÉKIĆ-BODOLJAŠ

Marko Dékić-Bodoljaš 1937-ben született Hercegszántón (Santovo). Az általános iskolát szülőfalujában végezte, 1957-ben érettségizett a budapesti Horvátszerb Tanítóképzőben. Tanítóként a Győr-Sopron megyei Horvátkimlén (ma Kimle) helyezkedett el. 1959-1978-ig Budapesten a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségénél a közművelődési kérdések főelőadójaként dolgozott. 1979-től a magyarországi horvátok, szerbek és szlovének anyanyelvi hetilapjának, a Narodne Novine-nek újságíró munkatársa, a Hrvatski Glasnik szerkesztőségének főszerkesztő helyetteseként vonult nyugdíjba. 1991 óta a hazai horvát írők közül egyedüli tagja a Magyar Írók Szövetségének, és 1989-ben lett tagja a Horvátországi Írók Szövetségének. 1953 óta ír verseket, amelyek a hazai délszláv és horvát anyanyelvi sajtóban, kiadványokban, irodalmi folyóiratokban jelentek és jelennek meg. 1970-ben a Szövetség kiadványaként megjelent "U kolo" (Kólóba) c. magyarországi délszláv költők antológiájában szép számú verssel képviselteti magát. "Duga nad zavičajem" (Szivárvány a szőlőfölde felett, 1979) című első önálló kötete mintegy két évtizedes lírai terméséből ad áttekinthető válogatást, s addigi munkásságának

legjavát tartalmazza. Azt követően Lj. Galić-tyal és S. Blažetinnel közösen "Sunčana polja" (Napos mezők, 1980) című gyermekek számára írt költeményeket jelentetett meg kötetben. Legszebb intím verseit a "Tišina i ljubavi" (Csöndek és szerelmek, 1986) című kötete foglalja magában. A "Stopama djetinjstva" (A gyermekkor nyomdokain, 1989) címmel jelentette meg. A "bačvanske ravnice" (A bácskai rónáságról) című könyve 1997-ben jelent meg. Nyomdára vár a "Mirisi vrbika" (Tölgyesek illatai) című legújabb (horvát-magyar műfordításokkal) verseskötete.

Prof. Bede Béla Subotica - A Magyar Képes újságnak, (Eszék, 1987. március 25.) írta róla:

"Marko Dékićet túlzás nélkül nevezhetjük a magyarországi horvát költészet doyenjének... a Tišina i ljubavi (Csöndek és szerelmek) a korábbi verseléséhez viszonyítva újfajta lírai hangszerelést jelent, némileg bortúlabb hangulat cseng ki a sorok közül, de egy cseppet sem érezni a versek zamatán az alkotó talajvesztettségét, a társadalmi problémákkal szembekerült, s emiatt némileg kiábrándult költő gondolatvezetését, inkább a megkomolyodó, s a maga körül lételemélyültebb megfon-

toftsággal kíméletű költői alkatot vélem benne felismerni, a világ történéseit a történésem hitelével is mérlegelni tudó, homo sapiens lírai alkatot. Verseiben szintén sorról sorra tetten érhető az alkotó lelki, szellemi megújódása, a költemények hátterében megbízható élménykomplexusok újjá születendő hatásokat ébresztő mozzanatok tünemények hazalma."

Arat a csönd
(Tišina žanje)

Hallod, arat a csönd
Ezen az éjszakán.
Fújja fáradhatatlanul
Strófáját a tücsök.
A felhők kormos
Rongyként fityegnek,
S idéznek furcsa
És szömvű képeket.
A szeretet körvonalai is
beleolvadnak
Az áttetsző homályba.
Ketten vagyunk de tudjuk
Egyedül maradunk.

Fordította: a szerző

Érzem
(Osjećam)

Érzem, ahogy egemről
lomhán megy le a nap,
s amíg didergőn állok,
mintha félnek
a kietlen ösvényen.
Pedig dalol belőlem a múlt
derűsen, harag nélkül.

Fordította: a szerző

"Lebegtem"
(Lepršao sam)

Lebegtem
darvak módjára
mik a napos sziklaszirten
gyülekeznek
a tengerpart merev ormain.

Sejtemel
(Slutim)

Sejtés telepszik rám,
mint csendes álom;
kertem kapujában
az ősszel magam
szembetalálom.

Milosević Péter fordítása

Várakozás (Čekanje)

Üresen, ám az izgalom telítettségével,
mely erőt vett bensőmből,
az iszolygás soha át nem élt remegésével
átvergődtem az események sűrűjén.
Az áhított találkozás iszonyatos visszhangja
mind életemben szemerkél a gyanakvó ütdörben,
megfékezett hűvös messzeségek rontanak rám
teljes erővel - hogy szétválasszanak minket.
A szavak dübörgő mozdonyok szikráiként hatnak
belém ivódnak, mialatt fürkészem a látványt,
és búsan dúdolgatom a magány dallamát.
Ott állt az ablakpárkánynál, integetve,
mint egy képkeretbe szorult festmény.
Hosszasan várakoztam még és kémleltem
a szürkületbe vesző mozdony zihálását.
Várg rám - olvastam ki minden mocsanásából,
a tovatűnőből, az elhalványulóból.
Azóta néha a vonatok ablakából titokban
felém kúszik a remény, s a vágány a jajsztót rimeli.
De eltűnt a kerek zakatolása,
meg a mozdony reszkdő hosszú flútyfűzére is
melyek mind új acélösvényen gördülnek a jövő felé...

Bede Béla fordítása

A legendás ROMULUS együttes régen és...

Igen: és most is. A rendkívül jó hangulatú
3 évvel eszelotti buli után az akkor fellépő
zenészek elhatározták, hogy újra muzsikál-
nak nekünk egy jót egykori törzshelyükön,

a tiszti klubban (mai nevén Dunatáj Hon-
véd Kaszinó Kulturális Egyesület).

A Bicskei-Demeter-Fehér-Khin-Oberst ö-
tösfogat július 18-án, vasárnap este 7 órá-
tól nyomja a talp alá valót...

Schmidt Antal

Fotó: Horváth Péter

Kitüntetések a Környezetvédelmi Világnap alkalmából

Az Alsó-Duna-völgyi Környezetvédelmi Felügyelőség felterjesztése alapján Dr. Pepó Pál környezetvédelmi miniszter "Miniszteri elismerő oklevelet" adományozott Dr. Ivó Mária címzetes szak-összetanácsosnak és a Bács-Kiskun Megyei Környezetvédelmi Alapítványnak.

Dr. Ivó Mária tevékenysége 1978 óta a környezeti sugárvédelemmel kapcsolatos. E szakterület vízügyi, később környezetvédelmi ágazati feladatainak megfogalmazásában, a jogi-műszaki szabályozás megalkotásában, a feladatok végrehajtásában meghatározó szerepet vállalt.

Az elmúlt időszak alatt kiemelten fontos konkrét feladatai voltak: a paksi atomerőművel kapcsolatos hatósági környezetellenőrző rendszer kifejlesztése, a környezetvédelmi hatósági laboratórium radiológiai mérési módszereinek kidolgozása és mérőrendszereinek kiépítése, a KTM radiológiai környezetellenőrző hálózatának kialakítására vonatkozó terv kidolgozása, országos, illetve tárcaközi programokban a KTM szakmai képviselése, illetve feladatainak ellátása, így például az Országos Környezeti Sugárvédelmi Ellenőrző Rendszerben, a Radioaktív Hulladékok Nemzeti Projektjében, a mohi atomerőmű várható hazai hatásainak szakvéleményezésében.

Számos szakmai szervezetnek tagja, illetve vezetőségi tagja: így az ELFT Sugárvédelmi Szakcsoportjának, a Magyar Nukleáris Társaságnak, az MTA Sugárvédelmi és Környezetfizikai Bizottság Sugárvédelmi Munkabizottságának, a Magyar Kémikusok Egyesületének, a Magyar Hidrológiai Társulatnak, és ezen keresztül több nemzetközi szervezetnek.

A Bács-Kiskun Megyei Környezetvédelmi Alapítvány, amely 1990 áprilisában létesült, célja a környezetminőség romlásának mérséklését, az egyes környezeti elemek védelmét, a környezetszennyezés csökkentését célzó tevékenység támogatása; a környezetvédelem fogalmának, jelentőségének, korszerű szemléletének széles körű ismertetése, népszerűsítése, a környezeti nevelés, oktatás, képzés és szakmai továbbképzés rendszerének kiépítése, módszereinek fejlesztése; a környezetvédelem és a hatékony, piacépítő természet összehangolása: a környezetgazdálkodás elveinek alkalmazása.

Az Alapítvány a gazdasági lehetőségek mértékéig igyekszik a célkitűzéseit szerezni a megye környezetvédelmi tevékenységét segíteni. Elsősorban a környezeti nevelés és szemléletformálás érdekében segíti az oktatási intézményeket ismeretterjesztő, nevelő munkájuk végzésében pályázatok, táborozások, kiadványok támogatásával. Települési önkormányzatokat környezet- és természetvédelmi problémájuk megoldásában, helyi természetvédelmi oltalom alá helyezés szakmai segítségével, a fenntartás költségeinek kiegészítésével.

Az igen korlátozott pénzügyi keret ellenére, például a legutóbbi évben benyújtott 27 pályaműből 19 pályamű részesült támogatásban a "Környezetvédelmi táborok" témakörben, ezzel 654 iskolai tanuló, illetve óvodás környezetvédelmi nevelését segítette az Alapítvány, de támogatta a "Környezetünk-Egészségünk" című, iskolások részére szerkesztett magazint is. A "Helyi természeti értékek védelme" témakörben 6 pályázat támogatása volt lehetséges.

Készül az Alapítvány tantervi segédlete "A Duna-Tisza köze környezeti képe" címmel, amely tanulmánykötet a Bács-Kiskun megye, illetve a Duna-Tisza köze specifikus adottságaira vonatkozólag ad a pedagógusoknak tanítási segédletet, érdeklődő diákoknak forrásmunkát.

Szöke György István

Az első Magyar Fotográfiai Évkönyv és Adattár

Megjelent Győri Lajos szerkesztésében a Magyar Fotográfiai Évkönyv és Adattár 1998., melyet a szerző így vezet be: "Miért gazdag a magyar fotókultúra? Azért mert sokan gazdagítják! Sokkal többen, mint ahány alkotóról a televízióból és az országos napilapok tudósításaiból tudhat a közvélemény. Ezért itt az ideje, hogy az önmaguk fontosságát és jelentőségét oly hangosan hirdetőik névén kívül megismerjünk másokat is, akik csendesebben, szerényebben, de hozzájárulnak a kortárs fotográfia gyarapításához.

Az idén első alkalommal készül kulturális lőtar területről, amelynek egyetlen célja van: felsorolni mindazokat az eseményeket, kiállításokat, előadásokat, alkotótáborokat, amelyeket 1998-ban rendeztek a fényképezés iránt érdeklődők számára. A naplósze-

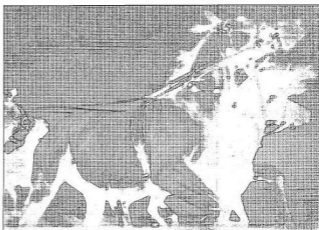
rű összefoglalásból természetesen nem hiányoznak az események szereplői sem. Név szerint említve az alkotókat, akik vizuális élményeiket és mondanivalójukat fényképpé formálva hozzák nyilvánosságra." ...

Az évkönyv hat cikkben foglalkozik a bajai fotóséletről, kiállításokkal. Ezenkívül kilenc országos fotópályázati hírcsokból derül ki, hogy 11 bajai fotográfus szerepelt ezeken a sikereken.

Az adattárban annak a 29 bajai fotósának a nevét is közölték, akiknek képei közönség előtt szerepeltek.

Hasonló kiadvány majd az 1999-es évre is készül.

Görbe Ferenec

Egy kép a sikeresek közül

dr. Cseh László: Pusztaiotus

Fotó: Pump Károly

Fotó: Vajtai István

BAJAI HONPOLGÁR

Alapítvány a Környezetért és
Értékért 1988. évi

Városföldes és
Környezetvédelmi Lap

Megjelenik minden hónap
12-én reggel

ISSN 1416-4456

<http://www.bajaihonpolgar.honpolgarintazata.hu>

Szerkesztő és megalapítók: István

Feladv. vezető:

István Tibor

Találók:

Bátori László, dr. Dániel István, Ábra Árpád, Kovács Zoltán, dr. Laktó Ferenc, Sármay István, dr. Székely Zoltán, Székely Antal, dr. Vajtai István

Társaság szerkesztők:

Bátori László

Lapfelügyelő és kiadó:

Ópálinkai Ábrahám István-Értéktársaság Kiadó

Feladv.:

8300 Baja, Ötvöskút utca 14.

Feladv.:

Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány adományozott beadv.:

OTF Környezetvédelmi és Környezetgazdálkodási Intézet

7603 Pécs 1172333

Bajai Honpolgár Alapítvány 20030119

Alapítványi számla:

BAJAIHONPOLGAR

Baja, Petőfi S. u. 4. Tel.: 76225-241

KÉZIRATOT, FÉNYKÉPET NEM ÖRZÉNK MEG ÉS
NEM KÜLDÜNK VISSZA.